

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ШИМАНСЬКА ВІКТОРІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 338.48 (075.8) + 334

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Державній установі «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Куценко Віра Іванівна,
ДУ „Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України”
головний науковий співробітник відділу соціоекологічних проблем сталого розвитку.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Пилипів Віталій Володимирович,
Науково-дослідний центр з проблем оподаткування Національного університету державної податкової служби України,
начальник відділу дослідження проблем протидії податковим правопорушенням.

кандидат економічних наук, доцент
Ладонько Людмила Степанівна,
Чернігівський національний технологічний університет
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри менеджменту.

Захист відбудеться «27» листопада 2014 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14033, м. Чернігів, вул. Стрілецька, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: м. Чернігів, вул. Стрілецька, 1.

Автореферат розісланий «27» жовтня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

В.Г. Маргасова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ключовим фактором розвитку туристичного комплексу України в сучасних умовах є формування результативного організаційно-економічного механізму туристичної сфери. Дане питання надзвичайно актуалізується в контексті інтеграції до європейського простору, адже позитивний вплив туристичного комплексу на стан економіки України та її окремих регіонів є недостатнім. Визнано, що екстенсивний шлях розвитку та наявність проблем підтверджуються невідповідністю інституційної структури сфери туризму в країні світовим та європейським тенденціям її формування, загостренням конкуренції на туристичному ринку в умовах глобалізації та інтеграції. При цьому, наявний туристичний потенціал держави використовується не повною мірою, що актуалізує питання пошуку шляхів його розвитку й добору дієвих системоутворюючих регуляторів, реалізацію дії яких слід спрямовувати на когнітивно-інформаційні процеси.

Теоретичним та практичним питанням розвитку туристичної сфери та окремих сфер діяльності туристичного комплексу присвячені наукові роботи: М.Г. Бойко, В.Ф. Данильчука, В.А. Квартальнова, В.Ф. Кифяка, Н.Й. Коніщевої, М.В. Корж, В.І. Куценко, О.О. Любіцевої, А.А. Мазаракі, М.П. Мальської, С.В. Мельниченко, В.В. Пилипіва, І.В. Саух, Т.Г. Сокол, Т.І. Ткаченко, В.К. Федорченка, І.М. Школи та ін. Вагомий внесок у розв'язання завдань щодо формування дієвих технологій управління, реструктуризації та розбудови організаційно-економічних механізмів розвитку виробничо-господарських систем зроблено вченими-економістами: О.М. Алимовим, О.І. Амошею, Т.І. Артьомовою, О.А. Бондар, В.М. Геєцем, Б.М. Данилишиним, І.В. Запатріною, Л.М. Кузьменко, Л.С. Ладонько, І.Г. Манцуровим, В.В. Микитенко, О.Ф. Новіковою, Є.В. Хлобистовим та ін. Проте, незважаючи на ґрунтовність попередніх наукових розробок та результативність провадження досліджень у даному напрямі розв'язання науково-прикладних проблем, невирішеними залишаються питання щодо створення організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України, формування концепції реалізації дій цього механізму та інструментарію розвитку, що відповідають європейським стандартам. Зазначене, у своїй сукупності, свідчить про необхідність подальшого системного дослідження визначеної наукової проблематики в контексті розвитку теорії економіки та управління національним господарством.

Актуальність дослідження зумовлена також і нагальною потребою у розробленні базових положень й розвиненні категоріального поля теорії економіки та управління національним господарством в контексті розв'язання теоретичних і прикладних проблем із реалізації інтеграційного вибору держави з метою забезпечення її переходу до сталого розвитку. Недостатній ступінь розробки теоретико-методичних підходів до формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України (ТКУ), з одного боку, та важливість результатів науково-прикладних розробок для розбудови нового типу соціально-економічних відносин в державі з підвищенням рівня та якості життя населення, з другого, - свідчать про об'єктивну необхідність системного дослідження цієї наукової проблематики, що забезпечить суттєвий розвиток теорії економіки та управління національним господарством. Саме цим і зумовлене обрання теми дисертації, що й підтверджує її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалась в межах комплексних наукових досліджень Державної установи

«Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», зокрема, науково-прикладні здобутки пов'язані з НДР (довідка про впровадження № 01-10/142 від 23.05.2014 р.): «Оцінка суспільних проблем сталого розвитку територій» (номер державної реєстрації 0111U000326, 2011-2013 рр.), у межах якої систематизовано основні економічні проблеми та визначено галузевий склад ТКУ і його структуру, обґрунтовано важелі та регулятори, інкорпоровані до організаційно-економічного механізму розвитку для забезпечення результативності його дії; «Організаційно-економічний механізм забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій», де: а) обґрунтовано та побудовано концептуально-аналітичну модель реалізації дії організаційно-економічного механізму, а також розроблено блок-схему подальшої його розбудови; б) сформовано алгоритм формування Стратегії управління розвитком ТКУ процесного типу; в) розкрито і сформульовано основні групи завдань щодо забезпечення Державної цільової програми розвитку туристичного комплексу України на період до 2022 р., що передбачають застосування технології кросінжинірингу.

Результати науково-прикладних і теоретичних розробок дисертації, а саме – об'єктивна оцінка макроекономічних вимірів, тенденції та проблеми просторового розвитку туристичного комплексу з детальним описом дефініційного його визначення, а також сутності цільових функцій – розроблено в межах виконання НДР Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України (довідка про впровадження № 01-11/106 від 17.01.2011 р.) «Просторовий розвиток продуктивних сил України та вдосконалення їх системної організації» (№ держреєстрації 0108U009959, 2008-2011 рр.). Результати дослідження доповнюють відповідні розділи фундаментальних дисциплін, а сформульовані висновки – є конкретним внеском у розвиток теорії економіки та управління національним господарством.

Метою дослідження є розробка і обґрунтування теоретико-методичних засад формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України та практичних рекомендацій щодо вирішення науково-прикладного завдання із забезпечення результативності реалізації його дії за використання сучасної технології кросінжинірингу взаємозв'язків і взаємозалежностей між різними видами економічної діяльності. Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, сформулювання та вирішення наступних завдань:

- розкрити організаційно-економічні проблеми функціонування туристичного комплексу України на сучасному історичному етапі розвитку економіки держави, сформулювавши логіку взаємозв'язку категоріального поля теорії економіки та управління національним господарством і процесного управління;
- обґрунтувати теоретичні положення постнеокласичного пізнання закономірностей реалізації виробничо-господарських, рекреаційних, екологічних, соціально-економічних та логістичних процесів в контексті нарощення темпів розвитку туристичного комплексу;
- побудувати та обґрунтувати структуру, вихідні принципи та специфічні функції організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України (ТКУ) на засадах реалізації авторської концепції його формування;
- встановити найвагоміші фактори впливу різної природи на формування, реалізацію цільових функцій і трансформацію структурно-динамічних показників туристичного комплексу України, а також на цілеспрямовання і темпи його розвитку в умовах реалізації інтеграційного вибору держави;

- визначити систему показників задля оцінювання результативності функціонування організаційно-економічного механізму розвитку ТКУ та ідентифікації темпів розвитку даного виду економічної діяльності; дефініційно оформити, класифікувати і визначити економічну сутність кожного з побудованої системи показників, розробити модельні рішення та методи їхнього обчислення;

- сформувати архітектуру, сформулювати й обґрунтувати доцільність розбудови Національної туристичної організації України, реалізація цільових функціоналів якої дозволить забезпечити збалансованість функціонування та розвиток туристичного комплексу і відповідність рівню його конкурентоспроможності на світових ринках в умовах інтеграційного вибору держави;

- побудувати прогноз основних макроекономічних показників розвитку як туристичного комплексу України, так і національного господарства, у цілому.

Об'єктом дослідження є процеси формування туристичного комплексу України та управління його розвитком в контексті реалізації євроінтеграційного вибору держави.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи формування структури організаційно-економічного механізму розвитку ТКУ та забезпечення результативності реалізації його дії на засадах синхронного використання принципів системного, комплексного і процесного управління щодо спрямування держави у єдине поле сучасного поступу передових країн світу.

Методи дослідження. У роботі використано: методи кількісно-якісного аналізу і синтезу – для критичної оцінки положень процесного управління, адаптації принципів економічної динаміки до розв'язання завдань із визначення чинників інтенсифікації розвитку туристичного комплексу України (ТКУ) та семи його ключових підсистем; широкий перелік організаційно-економічних методів: фінансового і стратегічного планування; стратегування; статистичних і ресурсно-функціональних групувань; автоматичного регулювання; експертних оцінок і вибіркового спостереження; економіко-математичного моделювання – для об'єктивізації оцінок і побудови прогнозів макроекономічних показників та інтегральних показників розвитку туристичного комплексу держави; матеріалізації методів експериментальної перевірки на адекватність авторських рекомендацій (пропонованих для повноти застосування прикладного інструментарію і сформованої у дисертації мультирівневої системи показників) для суб'єктів регіонального управління і профільних Міністерств та відомств України, які опікуються проблемами розвитку туристичного комплексу і суміжних галузей, а також виробництв; способи визначення об'єктів для стратегування і методи «система – об'єкт» і «об'єкт – аналог» – для ідентифікації стратегічної позиції туристичного комплексу держави; метод логічної інтерпретації та проектування – для визначення вагомості застосування процесного інструментарію в контексті розв'язання науково-прикладного завдання щодо формування дієвого організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України; методи геометричної економетрики та побудови фрактальних графів – для синтезу архітектури системи управління розвитком туристичного комплексу та формалізації структури відповідного типу механізму.

Інформаційною базою дослідження стали: широкий діапазон залучених джерел інформації, нормативні та законодавчі акти у сфері управління національним господарством, у цілому та розвитком ТКУ, зокрема; облікові та звітні матеріали відповідних Міністерств і відомств, а також підприємств; результати комплексного обстеження фінансово-економічної діяльності семи ключових підсистем

національного туристичного комплексу; інформаційні бюлетені статистичних органів; матеріали департаментів Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Міністерства промислової політики України, Міністерства агропромислової політики України, профільних Комітетів Верховної Ради України; результати досліджень автора дисертації; економічні огляди і звіти наукових установ НАН України та галузевих академій, ВНЗ і неурядових інституцій; ресурси Інтернет; періодичні видання вітчизняних і міжнародних організацій, патентних бюро тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методичних засад вирішення пріоритетного науково-прикладного завдання щодо реалізації дії організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України процесно-замкнутого типу та практичних рекомендацій щодо забезпечення результативності його запровадження у практику в умовах реалізації інтеграційного вибору держави. Найсуттєвішими теоретичними і практичними результатами, які характеризують наукову новизну є такі:

удосконалено:

- структурно-логічну схему формування оптимальної для України Стратегії управління розвитком туристичного комплексу, що відтворено за п'ятьма етапами синхронного використання принципів системно-комплексного та процесного підходів при детальній інтерпретації доцільних до застосування методичних, організаційно-економічних, системно-універсальних і кваліметричних процедур, реалізованих у процесно-замкнутому циклі за 3 етапами: I – системо- й структуроутворюючим (2014 – 2017 рр.); II – змістовної трансформації економіки та управління національним господарством (2018 – 2020 рр.); III– динамічного стратегування (2021– 2022 рр.) – задля цілеорієнтованого управління розвитком ТКУ і семи його підсистем;

- концептуальні підходи щодо формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу держави, до складу якого, на відміну від усталеного, залучено сукупність системоутворюючих регуляторів (нормативно-правовий, організаційно-управлінський, когнітивно-інформаційний), які забезпечать результативність виконання функцій виокремленим видом економічної діяльності (поліфункціональна взаємодія; ущільнення міжгалузевих, комінутаційних і логістичних взаємозв'язків; регенерація соціально-економічної активності українського соціуму та відновлення масштабів економічно-активного населення в державі; забезпечення збалансованого соціально-культурного розвитку держави; реалізація світоглядно-методологічної, просвітницької, когнітивно-інформаційної, наукової та культурної функцій у глобалістичному та національному вимірах; раціоналізація соціально-політичної ситуації; алгоритм формування та реалізації дії організаційно-економічного механізму розвитку ТКУ, що передбачає розробку та запровадження оптимізаційної сукупності управлінських організаційно-економічних і кваліметричних процедур, об'єктивної сукупності концептуально-аналітичних моделей реалізації дії цього механізму, оціночних і прогнозних моделей рішень задля ідентифікації параметрів розвитку останнього у замкнутому циклі за сімома етапами розв'язання науково-прикладного завдання;

- концептуально-аналітичну модель реалізації дії організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу, формалізація якого здійснена: у замкнутому циклі інкорпорації до системо- й структуро- утворюючого регулятора управлінського інструментарію процесного типу; при визначенні складу й об'єктів локалізації зусиль, що ідентифіковано за урахування масштабів

розвиненості стратегічного потенціалу семи його суміжних і базових підсистем, які залучено до архітектури туристичного комплексу задля збалансованості і надійності провадження туристичної діяльності;

– структуру системи управління розвитком національного туристичного комплексу, розбудову якої забезпечено перетином п'ятивимірних функціоналів її підсистем за рахунок: добору методологічно важливих детермінант стратегічного управління процесно-замкненого типу, за якими формуються морфологічні матриці «умов і обмежень» для семи елементів туристичного комплексу держави; розбудови нової інституційної форми з управління розвитком туристичного комплексу – Національної туристичної організації з визначенням її місії та переліку специфічних функцій; формування типового стратегічного набору різних за природою політик цілеорієнтованого розвитку, за наслідками запровадження якого генеруються системні характеристики задля реалізації інтеграційного вибору держави;

дістали подальшого розвитку:

– вихідні положення і категоріальне поле теорії економіки та управління національним господарством за рахунок уточнення дефініцій та авторського трактування наступних понять: туристичний комплекс України – в якості ресурсно-функціональної підсистеми національного господарства, що функціонує в його межах задля забезпечення поліфункціональної взаємодії між різними суб'єктами господарювання: сфери послуг; транспорту, пошти і зв'язку; торгівлі, готельного та ресторанного господарства, побутового обслуговування; рекламних та когнітивно-інформаційних агенцій - діяльність яких спрямована на виробництво та задоволення потреб суспільства у оздоровленні, відпочинку, отриманні відповідної якості культурно-освітніх, рекреаційних та регенеруючих послуг; організаційно-економічний механізм розвитку туристичного комплексу України – як сукупність організаційних, еколого-економічних, техніко-технологічних, когнітивно-інформаційних, логістичних та методичних заходів, засобів і важелів організаційно-економічного характеру, реалізація дії яких провадиться за рахунок розбудови відповідного типу структур управління та залучення оптимізаційного складу системоутворюючих регуляторів, методів процесного управління задля прийняття раціональних управлінських рішень, які формують умови для забезпечення результативності функціонування ТКУ та його розвиток, що сприятиме досягненню очікуваних економічних, соціальних, екологічних, системно-універсальних та інших цілей туристично-рекреаційної діяльності в межах національного господарства;

– домінанти теорії формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України та наукові положення процесно-замкненого розв'язання завдань при перманентному удосконаленні його організаційно-економічного механізму із інкорпорацією до детермінант Стратегії соціально-економічного розвитку регіону і Стратегії сталого розвитку держави, застосування яких передбачає використання: морфологічної матриці добору різних за природою політик, ідентифікованих за паритетністю у три групи (нормативно-правова, організаційно-управлінська, когнітивно-інформаційна); таблиць ідентифікації вагомості впливу процесного інструментарію на рівень розвитку, у цілому, та кросінжинірингової технології, зокрема; прикладного інструментарію логічної інтерпретації, засобів геометричної економетрики і моделювання фрактальних графів;

– методичні принципи послідовного формулювання й обґрунтування необхідних для імплементації, на сучасному етапі розвитку НГ, домінант Стратегії уп-

равління розвитком ТКУ, за якими визначення чотирьох підстратегій та змістовна їх афіліація у відповідності до набутих умов функціонування підпорядковані чіткому виконанню (у замкненому циклі за 5 блоками) організаційно-економічних, оціночних, прогностичних та інтерпретаційних процедур із урахуванням паритету національних економічних інтересів при мінімізації витрат на активізацію розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження використовувалися: у науково-дослідній роботі – як основа для подальшого вивчення концептуальних засад управління розвитком туристичної сфери в Україні; у процесі державного регулювання туризму – в межах реалізації державних програм розвитку туризму та формування дієвого механізму управління; у законотворчому процесі – під час розробки концептуальних і правових засад державного управління туристичною сферою; у діяльності органів місцевого самоврядування – при реалізації програм із соціально-економічного розвитку територій; у навчальному процесі – під час викладання дисциплін із державного управління, фундаментальних курсів зі спеціальності «Туризм», «Менеджмент організацій і адміністрування» спеціалізації «Менеджмент туристичної індустрії».

Науково-практичні положення дисертації знайшли застосування у практичній діяльності: Житомирського обласного науково-методичного центру культурно-інформаційного забезпечення туризму та екскурсійної діяльності (довідка № 25/01-223 від 21.03.2014 р.), зокрема, під час створення Обласного туристично-інформаційного центру Житомирщини; Департаменту промисловості, розвитку інфраструктури та туризму Житомирської ОДА при формуванні пропозицій до Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на період до 2022 року (довідка № 1093/01 від 06.06.2013 р.); Управління культури і туризму Житомирської ОДА під час формування комплексу заходів Програми розвитку туризму Житомирської обл. (довідка № 22-к/113 від 11.04.2014 р.). Запропоновані до використання комплекси й структурно-логічні рішення статистичного аналізу ринку туристичних послуг – запроваджено Головним управлінням статистики в Житомирській обл. під час розробки та у ході реалізації заходів «Стратегії розвитку державної статистики на період до 2015 року» (довідка № 01-04/58 від 07.06.2013 р.).

Структурно-логічні схеми, модельні рішення та розрахунки за результатами виконання дослідження щодо: а) управління розвитком туристичного комплексу, у цілому, та його складових, зокрема; б) сформовані важелі та регулятори організаційно-економічного механізму, пропонувані для використання у діяльності центральних і місцевих органів влади – використані у Житомирській філії Київського інституту бізнесу та технологій (довідка про впровадження № 5/02 від 14.02.2013 р.) для розробки методичного забезпечення і викладання фундаментальних дисциплін: «Економіка туристичної індустрії»; «Правове регулювання в туризмі»; «Менеджмент туризму».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним науковим дослідженням і містить авторські розробки щодо формування і запровадження у практику дієвого організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України в умовах реалізації інтеграційного вибору держави. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Обсяг особистого внеску у роботах, опублікованих у співавторстві, наведений окремо у переліку опублікованих праць. Практичне впровадження результатів здійснено на основі особистих наукових ідей.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповіда-

лися і обговорювалися здобувачем на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема на таких: «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (м. Житомир, 2010-2013 рр.), «Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні» (м. Житомир, 2012-2013 рр.), «Формування стратегії розвитку економіки України як передумова стійкого соціально-економічного зростання (з урахуванням закордонного досвіду)» (м. Чернівці, 2010 р.), «Безпека Республіки Польща на національному та міжнародному рівнях» (м. Кельце, Польща, 2011 р.), «Сучасні технології управління туристичним та готельно-ресторанним бізнесом» (м. Маріуполь, 2011 р.), «Національна стратегія культури. Європейські читання» (м. Пінчув, Польща, 2011 р.), «Актуальні проблеми туристичного бізнесу» (м. Харків, 2012 р.), «Проблеми та перспективи інноваційного розвитку економіки та фінансів України в контексті євро інтеграційних процесів» (м. Житомир, 2012 р.), «Географія і туризм: національний та міжнародний досвід» (м. Львів, 2012-2013 рр.), «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (м. Черкаси, 2013 р.), Міжнародний науково-практичний саміт «Світове і регіональне співтовариство: назустріч новим економічним стратегіям» (м. Женева, Швейцарія, 2013 р.).

Публікації. Основні результати та висновки дисертації опубліковано у 23 наукових роботах, у т. ч.: 8 статей – у фахових економічних виданнях (з яких, 4 – внесені до міжнародних наукометричних баз даних); 15 – у ін. наукових виданнях та матеріалах конференцій (заг. обсяг 5,9 д. а., автору належить 5,9 д. а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі: вступу; трьох розділів; загальних висновків; висновків до кожного з трьох розділів; додатків; списку використаних джерел із 209 найменувань на 22 стор. Основний текст дисертації: викладено на 203 сторінках комп'ютерного тексту, де розміщується 28 рис. і 45 табл. (з яких 29 займають усю площу стор.); містить 5 додатків (на 18 стор.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичну і практичну значущість, надано відомості щодо їх апробації та можливостей теоретичного та практичного використання.

У **першому розділі «Теоретико-концептуальні підходи до формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу»** удосконалено понятійно-категоріальний апарат теорії економіки та управління НГ, процесного управління. Проаналізовано підходи до визначення сутності туристичного комплексу, деталізовано його місце та роль в системі економіки та управління національним господарством (НГ), а також візуалізовано структуру та взаємозв'язки між ключовими галузями і виробництвами, що формують ТКУ.

У розділі з'ясовано, що залишаються відкритими питання щодо досягнення дієвості державної політики в туристичній сфері та отримання оціночних характеристик результативності. Зазначене потребувало розроблення схеми дослідження на засадах синхронного використання принципів системного, процесного та комплексного підходів до формалізації Концепції формування організаційно-економічного механізму розвитку ТКУ (ОЕМ_{ртку}) на основі процесних принципів щодо реалізації кросінжинірингової технології.

Здійсненням останньої передбачено: ідентифікація сутності ТКУ та його структури у складі семи елементарних видів економічної діяльності, які обрано у відповідності до системи національних рахунків, що використовується у ЄС – Но-

менклатура територіальних одиниць (NUTS); визначення масштабів ресурсно-функціонального забезпечення ОЕМ_{РТУ}, яке повинне мати чітку систему принципів реалізації дії, сформованих за використання вихідних положень процесного і системного підходів до провадження цілеорієнтованого управління ТКУ; специфічний склад інструментарію, методів, завдань та особливий комплекс функцій: забезпечення поліфункціональної взаємодії між різними за природою і формами власності підприємствами; ущільнення міжгалузевих взаємозв'язків і спрощення комунікаційних та логістичних відносин між суб'єктами господарювання; сформування достатніх умов задля регенерації соціально-економічної активності українського соціуму та відновлення масштабів економічно-активного населення; генерування передумов задля убезпечення збалансованого соціально-культурного розвитку держави та населення територій; реалізація світоглядно-методологічної, просвітницької, наукової та культурної функцій у глобалістичному та національному вимірах; раціоналізація соціально-політичної ситуації в державі в умовах нарощення кризових ситуацій і негативної суспільно-інформаційної ситуації в Україні. Виконання дії функціоналів Концепції відтворено у взаємозв'язку її первинних елементів (рис. 1).

<p>Процесний підхід до формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України в контексті інтеграційного вибору держави: Розвиток ТКУ повинен здійснюватися за процесним підходом, що включає наступні етапи: 1) формування цілей розвитку; 2) розробка термінологічно-понятійного апарату; 3) визначення структури; 4) аналіз досвіду провідних країн із питань розвитку ТК; 5) побудова ОЕМ_{РТУ}; 5) аналіз економічних, управлінських, ресурсних проблем розвитку ТКУ; 6) обґрунтування етапів реалізації концепції формування ОЕМ_{РТУ} на основі кросінжинірингового підходу</p>	
<p>Концепція формування ОЕМ_{РТУ} на основі кросінжинірингового підходу – процес створення сприятливих умов розвитку підкомплексів, що забезпечує сталий розвиток держави та проявляється у колективній участі держави і приватного сектору(ДПП) у реалізації окремих бізнес-процесів</p>	
<p>Основна мета: збільшення кількості туристів, які здійснюють подорожі в межах України, зокрема іноземців; створення нових робочих місць; збільшення обсягу наданих туристичних послуг; підвищення рівня ВВП; збільшення обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів управління ТКУ</p>	
<p>Суб'єкти управління розвитком ТКУ Органи державної (Верховна Рада України, КМУ, Мін-во інфраструктури, ДАУТК), регіональної і місцевої влади (місцеві держадміністрації; місцевого самоврядування, неурядові інституції), громадські туристичні організації (зокрема: АЛТУ, ТАУ, Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму,</p>	<p>Об'єкти управління розвитком ТК Готельне гос-во, санаторно-курортний комплекс, ресторанне господарство, суб'єкти туристичної діяльності різних сфер і виробництв: туроператори та агенти, суб'єкти, що надають екскурсійні послуги, заклади культури, відпочинку та розваг, транспортні, лікувальні та культурні установи.</p>
<p>Етапи реалізації концепції формування ОЕМ розвитку ТК України: 1) Інкorpорация ОЕМ_{РТУ} до регуляторів європейської системи управління туристичною діяльністю задля підвищення якості послуг за використання кросінжинірингової технології раціоналізації бізнес-процесів; 2) Створення в межах сучасної системи державного управління Національної туристичної організації для реалізації нових форм ДПП і забезпечення цілеорієнтованого розвитку ТКУ; 3) Інкorpорация нормативно-правового забезпечення розвитку ТКУ шляхом прийняття Туристичного кодексу України; 4) Забезпечення результативності ОЕМ_{РТУ} за рахунок реструктуризації системи управління</p>	

Рис. 1. Домінанти Концепції формування ОЕМ_{РТУ} на основі процесного підходу з реалізації кросінжинірингової технології (авторська розробка)

Розкрито сутність і зміст ОЕМ_{РТУ} – як сукупність організаційних, когнітивних, логістичних, інформаційних та методичних заходів, засобів та важелів організаційного й економічного характеру, реалізація дії яких провадиться за рахунок розбудови відповідних структур управління та залучення оптимізаційного складу системоутворюючих регуляторів, методів процесного управління та прийняття управлінських рішень, які формують та впливають на надійність функціонування і розвиток ТКУ, що сприятиме досягненню суттєвих соціально-економічних, екологічних та інших результатів в системі НГ.

Підтверджено, що функціонування ОЕМ_{РКУ} включатиме поєднання двох складових потенційно-факторної природи, а саме: 1) організаційного різновиду, що передбачає формування системи різних інституцій, які мають організаційний вплив на діяльність суб'єктів ТКУ та суміжні сектори економіки; 2) економічного різновиду політик: податкової, фінансової, інвестиційної тощо.

Запропоновано реалізацію дії ОЕМ_{РКУ} здійснювати за результатами використання і запровадження у практику нових форм взаємодії та взаємостимулювання на засадах реалізації принципів державно-приватного партнерства (ДПП). За результатами узагальнення сучасного досвіду управління (державного, регіонального і місцевого) щодо реалізації різних форм ДПП у розвинених країнах визнано: існує чотири основні моделі реалізації функцій в межах специфічного формату забезпечення міжгалузевої та міжрегіональної взаємодії як використання технології ДПП (контракти з управління та лізингу, концесія, відчуження власності та нові проекти). Зазначене стало основою для пошуку, розробки, обґрунтування та формування системи відносних показників задля оцінювання розвитку та результативності функціонування ТКУ, яка представлена як сукупність трьох укрупнених елементарних рівнів її групування параметрів ефективності: економічної; соціальної; управління. Засвідчено, що при їх поєднанні можна виокремити найсуттєвіші ознаки генерування розвитку ТКУ, до яких віднесено: частку ринку з питомою вагою товарів і послуг (на зовнішньому і внутрішньому); частку сертифікованих на відповідність міжнародним стандартам видів продукції і послуг ТКУ; індекс цінової конкурентоспроможності; виміри наукоємності продукції та послуг; рівень задоволення потреб ринку; інтегральний вимір оцінювання інвестиційної привабливості ТКУ і масштабів розвиненості його стратегічного потенціалу (СП) тощо.

У другому розділі **«Аналіз і оцінювання масштабів та рівня розвитку туристичного комплексу України в умовах інтеграційного вибору держави»** проведено діагностику основних макроекономічних вимірів функціонування ТКУ в системі світогосподарських міжгалузевих зв'язків і когнітивно-інформаційних відносин; визначено основні структурно-динамічні параметри розвитку ТКУ; досліджено дієвість технологій нормативно-правового й системно-універсального забезпечення ТКУ; проведено ідентифікацію та розмежування за вагомістю системних перешкод на шляху забезпечення цілеорієнтованого розвитку ТКУ.

Досліджено рівень конкурентоспроможності ТКУ за результатами компаративного аналізу ІКТ у порівнянні з туристичними країнами ЄС, що враховує тенденції інтегративного вибору та дозволяє використати передовий досвід задля підвищення результативності функціонування. Засвідчено: основними перешкодами розвитку ТКУ в сучасних умовах - є проблеми: інфраструктурного забезпечення (зокрема, транспортної інфраструктури); системи управління; неадекватність законодавчо-правової бази ведення малого бізнесу в державі; кадрове забезпечення. Засвідчено, що задля інкорпорації ТКУ до ЄС необхідно змінювати та впроваджувати у практику державні стандарти (ДСТУ, ГОСТ, СНіП), у т.ч. і туристичного обслуговування.

За результатами здійсненого економіко-статистичного аналізу обґрунтовано: доцільність побудови семирівневої системи показників, застосування якої дозволить не лише перманентно здійснювати моніторинг рівня розвитку ТКУ, а й формалізувати й визначити оптимальну для України модель управління його зростанням. При цьому визнано, що до розробленої мультирівневої системи показників (з метою оцінювання та прогнозування, надалі, результативності ОЕМ_{РКУ} та зазначеного виду економічної діяльності) слід залучити наступні виміри, які характеризують: а) економічні функції ТКУ; б) масштаби і обсяги туристичного

поток; в) потужність матеріально-технічної бази туризму в регіоні;

потребу у використанні специфічних вимірів та макропоказників структурно-динамічного типу, що характеризують: а) розвиненість потенційно-факторної детермінанти функціонування і розвитку ТКУ в контексті розбудови на теренах держави міжнародного туризму; б) рівень розвиненості сучасного ТКУ; в) сукупність узагальнених інтегральних показників, що репрезентуватимуть за узагальненим критеріальним значенням сучасні й майбутні тенденції розвитку національного ТКУ (їх розраховано з урахуванням найвагоміших регресорів впливу на структурно-динамічні зрушення, що відбуваються в межах ТКУ).

Визначено сутність та масштаби економічних вигод країни та її окремого регіону від розвитку і збалансованого функціонування ТКУ, які формалізовано за двома групами показників ідентифікації вимірів: внутрішньої ефективності управління розвитком ТКУ; вагомості вкладу міжнародної і внутрішньої туристичної діяльності у розвиток економіки України. Здійснено аналіз основних макроекономічних показників розвитку ТКУ (табл. 1), які хоча і демонструють позитивну

Таблиця 1

Формування вихідної бази даних за використання значень ВДВ у порівняльних цінах для кожної з елементарних складових туристичного комплексу України, млн. грн.*

Елементарні види економ. діяльності, що формують ТКУ	Ретроспективний період, роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство (O)	47701,5	65538,9	66152,5	83136,8	111227,0	118146,0
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту (R)	6816,2	7789,6	6221	7210	10882,4	10049,6
Діяльність транспорту та зв'язку (H)	70483,4	87600,5	97632,3	111679	133995	145609
Діяльність готелів та ресторанів (I)	3233,8	3516,2	2705,1	4663,6	4558,8	4836,9
Переробна промисловість, зокрема, легка та харчова галузі (P)	33473,0	41873,0	34892,0	44150,0	48446,0	50233,0
Будівництво (N)	30638,7	29360,1	21657,2	32713,1	37455,4	35460,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (Q)	22677,3	29384,3	34780,4	42434,1	46099,1	53043,8
Туристичний комплекс України (ТКУ)	215023,9	265062,6	264040,5	325986,7	392664,3	417379,2

* Складено автором на основі даних Державної служби статистики України

динаміку доходів від міжнародного туризму, внутрішніх витрат на розвиток туризму (державних асигнувань), доходів підприємств ТКУ, інвестицій в основний капітал підприємств ТКУ, проте залишаються значно меншими ніж показники світових лідерів туристичного бізнесу та, зокрема, європейських країн.

За результатами комплексного аналізу встановлено: інтенсивне зростання кількості іноземних громадян, які відвідують країну (23,0 млн. ос. у 2012 р.), доходи від міжнародного туризму протягом 2008-2013 рр. зросли на 35,4%, відповідно відбулось зростання на 58,0% надходжень від туристичної сфери до ВВП країни; за 2005-2012 рр. в Україні зменшилася кількість санаторно-курортних закладів і становить 2897 од. (кількість ліжок скоротилась до 411 тис.). При цьому; кількість дитячих оздоровчих таборів зменшилася на 622 (до 17,7 тис.), а кількість ліжок зменшилася на 48 тис. (до 188 тис.). Причини їхнього скорочення полягають у: організаційних недоліках управління; моральній і фізичній зношеності матеріально-технічної бази; недостатності фінансування.

Проте, щорічно: а) збільшується кількість закладів ресторанного господарства (у 2012 р. до 2011 р. на 7,2 %, а кількість посадочних місць – на 10,2 %); б) кі-

лькість музеїв збільшилася на 8,4%, а концертних організацій – на 6,0 %; в) кількість професійних театрів зменшилась – на 5,7%. Задля реалізації інтеграційного вибору держави у 2012 р. лише у містах, що приймали Євро-2012, кількість закладів розміщення збільшилась на 114,0 % (до 2010 р.). Тенденція до зростання присутня у всіх регіонах, проте, відмічається низьке використання житлового номерного фонду готелів (коефіцієнт використання місткості у 2011 році – 0,22; коефіцієнт завантаження підприємств готельного господарства близький до критичного). Такий стан розвиненості ТКУ і, відповідно, його складових спричинений застосуванням екстенсивних, малоефективних методів управління ресурсовикористанням, відсутністю реального механізму залучення інвестицій в об'єкти ТКУ.

Визнано: в Україні відсутня чітко побудована система управління туризмом; при облдержадміністраціях створені різної спрямованості відділи і департаменти, діяльність яких не узгоджена; у більшості містах обласного значення та районах відсутній орган, що відповідає за розвиток ТКУ, що унеможливорює цілеспрямований вплив на його розвиток та зумовлює проблеми фінансового, бюджетного, податкового характеру. На основі розрахунків та узагальнень результатів аналітичного дослідження макроекономічних параметрів функціонування ТКУ розмежовано конститутивно-ключові перешкоди і проблеми на шляху цілеспрямованого розвитку національного туристичного комплексу, які згруповано за трьома групами: когнітивно-інформаційні, організаційно-управлінські та нормативно-правові.

У третьому розділі «Формування організаційно-економічного механізму розвитку національного туристичного комплексу процесного типу» здійснено моделювання архітектури сучасної системи управління розвитком ТКУ, добір прикладного інструментарію цілеорієнтованого управління розвитком ТКУ, запропоновано етапи розбудови нових інституційних форм із управління розвитком туристичної діяльності, а також формування стратегічного набору і визначення наслідків його запровадження за єдиним критерієм оцінки розвитку ТКУ.

Розроблено та сформовано методологічну схему простору цільових функціоналів системи управління, у межах якої окреслено, у першу чергу, нагальність її інкорпорації до двох доктринальних і засадничих Стратегічних програм України, а саме Концепції сталого розвитку держави і Стратегії соціально-економічного розвитку України і яка дозволила побудувати у п'ятимірній площині реальну архітектуру системи управління розвитком, в межах якої репрезентовано вихідні домінанти ОЕМ_{РТКУ}. З огляду на побудовану блок-схему (рис. 2) з удосконалення архітектури ОЕМ_{РТКУ}, можна визнати, що за урахуванням її взаємозв'язків та взаємозалежностей проглядається можливість формалізації оригінальної концептуально-аналітичної моделі реалізації його дії, за якою обчислено вагомість впливу трьох груп чинників, що представлено оригінальним модельним вирішенням у вигляді формули репрезентації математичної логіки зв'язків (1)

$$\text{ОЕМ}_{\text{РТКУ}} = \text{СУР}_{\text{НТК}} \cap \text{А}_{\text{ТКУ}} [\cap \mathbf{Z}^7] \cup \text{СП}_{\text{ТКУ}} \cap \mathbf{P}^3 (\text{НП} \cup \text{ОУ} \cup \text{КІ}) : [\text{Т}_{\text{КІ}} \cup \text{Т}_{\text{ДПП}}]_{\text{п}} \quad (1)$$

де ОЕМ_{РТКУ} – організаційно-економічний механізм розвитку ТКУ; СУР_{НТК} – система управління розвитком ТКУ; А_{ТКУ} – архітектура сучасного ТКУ, до якої інкорпоровано специфічні міжгалузеві зв'язки (\mathbf{Z}^7), які існують між сімома видами економічної діяльності, що входять до складу ТКУ; СП_{ТКУ} – стратегічний потенціал ТКУ (як нами визнано, до розбудови ОЕМ_{РТКУ} залучено СП – масштаби розвиненості); \mathbf{P}^3 – три ключових регулятори (НП – нормативно-правовий, ОУ – організаційно-управлінський; КІ – когнітивно-інформаційний), реалізація дії яких втілюється шляхом поширеного застосування кросінжинірингової



Рис. 2. Структурно-логічна схема реалізації дії OEM_{rtku} процесного типу у замкнутому циклі його удосконалення (авторська розробка)

технології управління (Т_{кл}) та сукупності методів, форм і регламентів ДПП (Т_{дпп}), які є основоположними засобами процесного управління, інструментарій якого репрезентовано за використання відповідних положень.

За результатами ідентифікації вагомості впливу трьох груп деструктивних чинників на результативність використання управлінського інструментарію з розвитку ТКУ виокремлено первісні домінанти, які слід інкорпорувати в якості засадничих положень процесно-замкнутої технології управління в контексті запровадження у практику концептуальних принципів теорії формування OEM_{rtku}, а саме:

1) застосування положень процесно-замкнутого типу управління розвитком ТКУ передбачає: використання системно-комплексного й процесного підходів до удосконалення OEM_{rtku} при узгодженні з детермінантами Стратегій соціально-економічного і сталого розвитку регіонів; сформування об'єктивного прикладного інструментарію процесного управління при побудові: морфологічної матриці добору трьох груп політик (нормативно-правової, організаційно-управлінської, когнітивно-інформаційної); таблиць ідентифікації впливу змінних на розвиток ТКУ, (у т.ч. і кросінжинірингової технології); інструментарію логічної інтерпретації;

2) впровадження 3 етапів розвитку ТКУ, а саме: I – системо- й структуроутворюючий – на період 2014 – 2017 рр.; II – змістовної трансформації економіки та управління НГ – 2018 – 2020 рр.; III – динамічного стратегування – 2021 – 2022 рр.;

3) запровадження науково-обґрунтованих розробок повинно реалізовуватися за двома сценаріями розвитку внутрішньо- і зовнішньоекономічних подій протягом 2014 – 2017 рр. із урахуванням кількісно-якісних вимірів у координатах: набутих масштабів СП ТКУ; детермінант генерування ознак до сталого розвитку; вимірів соціально-економічного розвитку кожного регіону (I сценарій - реалізація євро інтеграційного вибору України; II - багатовекторний інтеграційний вибір держави).

4) за рахунок запровадження ОЕМ_{РТКУ} буде забезпечено: ущільнення міжгалузевих, виробничих, господарських, зовнішньоекономічних, комунікаційних відносин між пріоритетними галузями ТКУ; нарощення здатностей інституційної підсистеми координації виробничо-господарської, суспільно-політичної, культурно-просвітницької та міжрегіональної взаємодії; удосконалення сучасної системи контролювання моніторингу за структурно-динамічними вимірами розвитку ТКУ;

5) використання прикладного інструментарію, застосування якого дозволить здійснити на практиці: оцінку умов та прогнозування наслідків запровадження у практику ОЕМ_{РТКУ}; передбачити імовірнісні структурні зрушення в межах ТКУ; формування трьох груп політик, що забезпечує інтенсифікацію та цілеспрямованість розвитку ТКУ з урахуванням набутих в межах НГ умов та наявних обмежень; побудову системи показників задля оцінки та прогнозування вимірів розвитку; раціоналізацію моніторингу розвитку ТКУ та результативності дії ОЕМ_{РТКУ};

6) система управління повинна включати розробку й обґрунтування декількох стратегічних наборів управління розвитком ТКУ щодо забезпечення: сталого розвитку держави та її регіонів; результативності економіки та управління НГ; достатності умов задля нагальної регенерації українського соціуму.

З'ясовано, що формування дієвого ОЕМ_{РТКУ} є можливим лише у разі розбудови та запровадження у практику стратегічного набору, що обумовило формування структурно-логічної схеми реалізації дії ОЕМ_{РТКУ}, яка включає функції, методи, фактори та інструменти управління розвитком ТКУ у форматі перетину п'ятивимірних функціоналів її підсистем. Звідси, об'єктивовано й обчислено кількісні виміри сприйнятливості управлінського інструменту, використовуваного в межах ТКУ, до трьох груп деструктивних факторів (нормативно-правового, організаційно-управлінського та когнітивно-інформаційного). Визнано, що найвагоміший вплив на розвиток ТКУ має когнітивно-інформаційне забезпечення (майже 40,0%), в межах якого недовіра сучасних корелятивів оцінюється як загроза сталому розвитку ТКУ і відповідно НГ на рівні 72,0%. Побудовано і обґрунтовано концептуальну аналітичну модель удосконалення ОЕМ_{РТКУ}, формування якого та залучення до стратегічного набору управління розвитком ТКУ запропоновано проводити за п'ятьма етапами. Це дозволило розробити оптимальний стратегічний набір управління, формалізований за використання морфологічної матриці «умови-обмеження», який в залежності від реальних умов функціонування ТКУ синхронно застосовує як для нього, так і для кожної із семи його підсистем 4 види підстратегій: а) розвитку ТКУ та 7 його підсистем; б) пасивного стимулювання розвитку ТКУ і його підсистем; в) широкого поширення і розповсюдження на усі галузі та виробництва ТКУ інструментарію та засобів процесного управління; г) вибіркового поширення і застосування процесної технології управління розвитком.

За концептуально-аналітичною моделлю реалізації дії ОЕМ_{РТКУ} (1) - формалізовано й визначено межі змін кожного з сформованої системи інтегральних

показників, за якими: встановлено структурно-динамічні виміри (табл. 2) ТКУ і

Таблиця 2

Формалізація системи інтегральних показників ідентифікації структурно-динамічних вимірів розвитку елементарних складових туристичного комплексу України (за використання системи регресійних коефіцієнтів)

Види економічної діяльності	Ретроспективний та прогнозний періоди, роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2015	2020	2025
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство (O)	0,313	0,495	0,372	0,331	0,469	0,470	0,481	0,562
Комунальні та індивідуальні послуги; діяльн. у сфері культури і спорту (R)	0,4286	0,601	0,421	0,245	0,538	0,549	0,574	0,731
Діяльність транспорту і зв'язку (N)	0,379	0,443	0,428	0,400	0,457	0,437	0,447	0,473
Діяльність готелів та ресторанів (I)	0,456	0,615	0,138	0,511	0,469	0,440	0,447	0,404
Промисловість, зокрема, легка і харчова (P)	0,374	0,583	0,367	0,451	0,481	0,452	0,472	0,445
Будівництво (N)	0,521	0,631	0,245	0,428	0,527	0,471	0,469	0,430
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (Q)	0,352	0,408	0,390	0,457	0,455	0,406	0,418	0,419
Туристичний комплекс України (значення узагальненого інтегрального показника), у т. ч. із урахуванням коефіцієнтів вагомості впливу кожного з елементарних видів економічної діяльності на темпи структурно-динамічного зростання ТКУ, загалом	0,384	0,502	0,383	0,398	0,469	Песимістичні прогнозні значення узагальненого інтегрального пок-ка		
						0,436	0,448	0,430
						Оптимальні прогнозні значення узаг. інтегрального пок-ка з урахуванням коеф. вагомості впливу основних регресорів на темпи економічної динаміки і структурних зрушень в ТКУ		
						0,456	0,467	0,479
						Оптимістичні прогнозні значення		

елементарних його складових задля розробки дієвих регуляторів і важелів Стратегії розвитку (відтворено у взаємозв'язку за п'ятьма замкненими етапами її формалізації); побудовано прогноз основних макроекономічних параметрів розвитку ТКУ і семи його секторів до 2025 року (табл. 3). Звідси, запропоновано до використання і розроблено рекомендації задля впорядкування чіткої управлінської вертикалі та апарату управління розвитком ТКУ, в межах якої представлено нову

Таблиця 3

Побудова прогнозу масштабів ВДВ за результатами функціонування туристичного комплексу України до 2025 р. (у порів. цінах 2012 р., млрд. грн.)

Прогнозні відносні та макроекономічні показники		Базове – вихідне значення масштабів ВДВ ТКУ (2012 р.)	Варіативне прогнозування обсягів ВДВ за формулою вигляду (3) $P_{i\text{ВДВ}} = P_{0\text{ВДВ}} [(2Q_{uz.} + 1) - Q^2_{uz.}]$		
			2015	2020	2025
ВДВ туристичного комплексу України,	песимістичний	417,4	0,436	0,448	0,430
			602,03	705,62	699,19
	оптимістичний		0,506	0,513	0,522
			632,939	725,806	739,431
	оптимальний		0,456	0,467	0,479
			610,28	716,22	721,50

субструктурну одиницю – Національну туристичну організацію та визначено її функції, яка об'єднуватиме в контексті реалізації цільових завдань юридичних осіб публічного і приватного права та функціонуватиме на принципах ДПП.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливе науково-прикладне завдання щодо створення умов задля генерування в межах національної економічної системи ознак надійності функціонування національного господарства за рахунок формування і запровадження у практику дієвого організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України процесно-замкненого типу та практичних рекомендацій у сфері забезпечення результативності його використання на шляху реалізації інтеграційного вибору держави.

1. У роботі сформульовано та обґрунтовано вихідні положення теорії економіки та управління НГ шляхом формування детермінант ОЕМ_{РТКУ}, які передбачають реалізацію специфічних функцій останнього (забезпечення поліфункціональної взаємодії між різними за природою і формами власності підприємствами; ущільнення міжгалузевих взаємозв'язків і спрощення комунікаційних та логістичних зв'язків між суб'єктами господарювання; сформування достатніх умов для регенерації соціально-економічної активності соціуму та відновлення масштабів економічно-активного населення; генерування передумов для забезпечення збалансованого соціально-культурного розвитку; реалізація світоглядно-методологічної, просвітницької, наукової та культурної функцій у глобалістичному та національному вимірах; раціоналізація соціально-політичної ситуації в умовах нарощення кризових ситуацій та негативної суспільно-інформаційної ситуації на теренах України тощо) у триєдиній системі координат: економіка та управління НГ – регенерація українського соціуму – сталий розвиток держави, що відтворено за результатами деталізації місця і ролі ТКУ в системі НГ на шляху реалізації інтеграційного вибору держави на засадах синхронної афіліації до домінант авторської концепції принципів системно-комплексного та процесного теоретичних підходів;

2. З метою визначення та ідентифікації організаційно-економічних проблем функціонування ТКУ удосконалено понятійно-категоріальний апарат теорії економіки та управління НГ шляхом визначення сутності та змісту таких дефініцій: - ТКУ, який визначено як ресурсно-функціональну підсистему, що функціонує в межах системи НГ та забезпечує поліфункціональну взаємодію між промисловими підприємствами та сфери послуг, транспорту, пошти і зв'язку, торгівлі, готельного та ресторанного господарства, побутового обслуговування, реклами й інформаційних агентств, діяльність якої спрямована на задоволення потреб туристів у оздоровленні, відпочинку, а також у отриманні відповідної якості сервісу і суспільно необхідних та регенеруючих послуг; - ОЕМ_{РТКУ}, що представлено як сукупність організаційних, когнітивних, логістичних, інформаційних та методичних заходів, засобів та важелів організаційного й економічного характеру, реалізація дії яких провадиться за рахунок розбудови відповідних структур управління та залучення оптимізаційного складу системоутворюючих регуляторів, методів процесного управління та прийняття управлінських рішень, які формують і впливають на надійність функціонування і розвиток ТКУ, що сприятиме досягненню очікуваних економічних, соціальних, екологічних та ін. результатів в межах НГ;

3. Побудовано і обґрунтовано концептуально-аналітичну модель удосконалення ОЕМ_{РТКУ}, формування якого та залучення до стратегічного набору управління розвитком ТКУ запропоновано провадити за 5 етапами. Визнано доцільним: формування складу ТКУ та ідентифікацію об'єктів локалізації зусиль провадити з урахуванням масштабів розвиненості СП семи ключових підсистем, які залучено для збалансованості і надійності провадження туристичної діяльності.

4. Розроблено структурно-логічну схему формування оптимальної для України Стратегії управління розвитком ТКУ, що відтворено у взаємозв'язку за п'ятьма замкненими етапами її формалізації, а саме: визначення вимог до рівня розвитку ТКУ, формування її типового макету за наслідками формалізації цілей розвитку як ТКУ, у цілому, так і семи його підсистем, зокрема, із ідентифікацією умов і обмежень в межах відповідного типу морфологічної матриці; формування за двома сценаріями розвитку інтеграційних процесів (євроінтеграція і багатовекторна інкорпорація) змісту і елементарних підстратегій розвитку ТКУ зі стандартизацією регламентів добору й залучення інструментарію одного / двох/ трьох/ чотирьох видів на кожному з 3 етапів її реалізації; розробка й обґрунтування засобів, методів і технологій стратегічного управління процесного типу з розбудовою типової архітектури ОЕМ_{РТКУ}; розробка інструментарію та формалізація моделей із реалізації завдань за комплексом стратегічного управління ТКУ та його семи підсистем за використання єдиного критерію оцінки; дослідно-експериментальна перевірка на адекватність розробленого інформаційно-методичного забезпечення з обґрунтуванням вимог до цілей розвитку ТКУ та її результативності запровадження ОЕ-М_{РТКУ}. Сформовано Стратегію розвитку ТКУ, детермінанти якої відтворено за п'ятьма етапами синхронного використання принципів системно-комплексного та процесного підходів.

5. Сформовано та обґрунтовано наукові засади розбудови дієвого ОЕМ_{РТКУ}, формалізацію якого запропоновано здійснити за рахунок інкорпорації до поліфункціонального важеля трьох системоутворюючих регуляторів, а саме: нормативно-правового, організаційно-управлінського, когнітивно-інформаційного. Доведено, що їхнє формування дозволить забезпечити результативність реалізації специфічних функцій даного виду економічної діяльності.

6. Розроблено та доведено адекватність: алгоритму формування та реалізації дії ОЕМ_{РТКУ}, що передбачає розробку та запровадження оптимізаційної сукупності управлінських організаційно-економічних і кваліметричних процедур, об'єктивної сукупності концептуально-аналітичних моделей реалізації дії ОЕМ_{РТКУ}, оціночних і прогнозних моделей із ідентифікації параметрів розвитку у замкненому циклі за сімома етапами розв'язання завдання; концептуально-аналітичної моделі функціонування й удосконалення оригінального ОЕМ_{РТКУ}.

7. Удосконалено архітектуру системи управління розвитком ТКУ та його семи компонент, розбудову якої забезпечено перетином п'ятивимірних функціоналів її підсистем за рахунок: добору методологічно важливих детермінант стратегічного управління процесно-замкненого типу, за якими формуються морфологічні матриці «умов і обмежень» для семи елементів ТКУ; розбудови нової інституційної форми з управління розвитком – Національної туристичної організації з визначенням її місії та переліку специфічних функцій; формування типового стратегічного набору цілеорієнтованого розвитку, за наслідками якого генеруються системні характеристики задля реалізації інтеграційного вибору держави. Удосконалено наукові положення процесно-замкненого розв'язання завдань щодо управління розвитком ТКУ і перманентного удосконалення його ОЕМ_{РТКУ} із інкорпорацією до детермінант Стратегій соціально-економічного і сталого розвитку держави.

8. Основні результати дослідження дали підставу запропонувати практичні рекомендації для державних органів виконавчої влади, міністерств і відомств, керівників підприємств і об'єднань різних форм власності, що функціонують в межах ТКУ. А саме: сформувати умови задля створення і функціонування Національної туристичної організації України, діяльність якої перетворює у безперервний

процес управління розвитком (у т.ч. контролювання, мотивування, координацію) ТКУ і усіх його складових; запровадити систему інтегральних показників для оцінки розвитку ТКУ; використовувати сучасний прикладний інструментарій процесного управління та системоутворюючі регулятори у складі: засобів ДПП; важелів ОЕМ_{ТКУ}; концептуально-аналітичної моделі; сформованої системи стратегічного управління; розроблених когнітивно-інформаційних технологій – для тих видів економічної, рекреаційної, соціальної, екологоекономічної, культурно-просвітницької та інформаційної діяльності і матеріального виробництва, що недостатньо охоплені кількісною статистикою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Шиманська В. В. Розвиток регіонального туристичного комплексу як засіб підвищення конкурентоспроможності держави. [Текст] / В. В. Шиманська // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – № 3 (13). – Київ: Вид-во ПВНЗ «Київський інститут бізнесу та технологій», 2010. – С. 123 – 124.

2. Шиманська В. В. Економічний зміст поняття «туристичний комплекс регіону» [Текст] / В. В. Шиманська // Вісник Чернівецького торговельно-економічного ін-ту. – Чернівці – Луцьк: ЧТЕІ КНТЕУ МОН України, 2011 – Вип. II (42) ч. 2., т. 2. Економічні науки. – С. 388 – 393.

3. Шиманська В. В. SWOT – аналіз туристичного комплексу Житомирщини. [Електронний ресурс] / В. В. Шиманська // Економіка. Управління. Інновації. – Житомир: Житомирський державний ун-т ім. І. Франка, 2011. - № 1 (5). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2011_1/11shvvtkzh.pdf.

4. Шиманська В. В. Формування архітектури національного туристичного комплексу в умовах інтеграційного вибору держави. [Текст] / В. В. Шиманська // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – № 1(23). – Київ: Вид-во ПВНЗ «КІБіТ», 2014. – С. 113 – 118.

У міжнародних фахових виданнях, внесених до наукометричних баз даних

5. Шиманська В. В. Формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу на засадах реалізації державно-приватного партнерства. [Текст] / В. В. Шиманська // Вісник ЖДТУ. – Серія: Економічні науки. – Житомир: Житомирський державний технологічний ун-т МОН України, 2013. – № 4 (66). – С. 220 – 228. [Міжнародна база наукометричних даних: РІНЦ]

6. Шиманська В. В. Дослідження чинників формування конкурентоспроможного туристичного комплексу України [Текст] / В. В. Шиманська // Актуальні проблеми економіки. – Київ: Вид-во Національної академії управління, 2012. - № 5 (131). – С.132 – 140. [Міжнародні наукометричні бази: Міжнародного центру періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж); SciVerse Scopus by Elsevier; EconLit; Index Copernicus; EBSCOhost; Ulrich's Periodicals Director; Cabell's Directories; ABI/Inform (by ProQuest)].

7. Шиманська В. В. Демаркація алгоритму формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України замкненого типу [Текст]/ В. В. Шиманська // Бізнес-інформ. – С. 186 – 190. [Міжнародні наукометричні бази: Ulrichsweb, RePEc, РІНЦ, Index Copernicus (IC), Directory of Open Access Journals (DOAJ), CiteFactor].

8. Шиманська В. В. Етапи розробки Стратегії управління розвитком туристичного комплексу України процесного типу в умовах інтеграційного

вибору держави [Текст]/В. В. Шиманська//Вісник ЖДТУ. – Серія: Економічні науки. – Житомир: Житомирський держав. технолог. ун-т МОН України, 2014. – № 2 (68). – С. 223 – 26. [Міжнародна база наукометричних даних: РІНЦ].

У інших наукових виданнях

9. Шиманська В. В. Конкурентоспроможність туристичного комплексу Житомирщини. [Електронний ресурс] / В. В. Шиманська // Економіка. Управління. Інновації. – Житомир: Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка МОН України, 2010. – № 2 (4). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10shvvtkzh.pdf

У матеріалах науково-практичних конференцій

10. Шиманська В. В. Туристско-рекреаційний потенціал України [Текст] / В. В. Шиманська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 30.11.2010 г., г. Абакан, / отв. ред. Н. Ф. Кузнецова. – Абакан: Издательство ГОУ ВПО «Хакасский государственный ун-т им. Н.Ф. Катанова», 2010. – С. 127 – 128.

11. Шиманська В. В. Тенденції розвитку туристичної індустрії ХХІ ст.: проблеми та перспективи [Текст]/В. В. Шиманська//Матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конференції: Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України. – Луцьк: ВІЕМ, 2011. – С. 361 - 364.

12. Шиманська В. В. Конкурентоспроможність сегментів туристичного комплексу Поліського регіону України [Текст] / В. В. Шиманська // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: Матеріали V міжнародної наук.-практ. конфер. / за ред. Саух І. В. – Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 298 - 304.

13. Шиманська В. В. Синергетичний аспект розвитку туризму в системі міжкультурної взаємодії [Текст] / В. В. Шиманська // Narodowe kultury strategiczne. Studia Europejskie: Zbiór artykułów naukowych pod redakcją dr Marii Koniusz, Roberta Kłaczyńskiego, dr Łukasza Kozery, 2012. – P. 7 – 14.

14. Шиманська В. В. Економічна безпека туристичної індустрії: сучасний стан проблеми [Текст] / В. В. Шиманська // Bezpieczenstwo RP w wymiarze narodowym i międzynarodowym. – Wyzsza Szkola Handlowa. – Kielce, 2011. – P. 203 – 205.

15. Шиманська В. В. Механізм управління туристичним комплексом України в умовах економічної безпеки [Текст] / В. В. Шиманська // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конфер. / За ред. Саух І. В. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 353 - 357.

16. Шиманська В. В. Ефективність туристичного комплексу в сучасних умовах національної економіки України [Текст] / В. В. Шиманська // Актуальні проблеми туристичного бізнесу. Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конфер. молодих вчених (17.02.2012). – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна МОН України, 2012. – С. 260 – 263.

17. Шиманська В. В. Чи виправдає Євро-2012 надії українців на туристичний прорив? [Текст]/В. В. Шиманська//Географія і туризм: національний та міжнародний досвід / Матер. VI міжн. наук. конф. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – С. 422-424.

18. Шиманська В. В. Обґрунтування необхідності створення державної програми розвитку туризму. [Текст]/В. В. Шиманська//Актуальні проблеми, сучасний стан і перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі: Матер. VI міжнар. наук.-практ. конф. /За ред. Саух І. В. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 36-40.

19. Шиманська В. В. Механізми державно-приватного партнерства: нові підходи та інноваційні рішення розвитку туристичного комплексу України [Текст] / В. В. Шиманська // Міжнародний науково-практичний саміт «Світове та регіона-

льне співтовариство: назустріч новим економічним стратегіям» (наукове період. видання). – Женева, Швейцарія, 2013. – С. 75 – 80.

20. Шиманська В. В. Забезпечення економічної безпеки в контексті розвитку туристичного комплексу [Текст] / В. В. Шиманська // Матеріали IV Міжнар. науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»: 21 – 22 березня 2013 року, м. Черкаси [Текст]: у 2-х т. / ЧДТУ МОН України. – Т.1. – Черкаси: ЧДТУ МОН України, Видав. Чабаненко Ю. А., 2013. – С. 285 – 288.

21. Шиманська В. В. Методи дослідження розвитку національного туристичного комплексу [Текст] / В. В. Шиманська // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід / Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конфер. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Ів. Франка МОН України, 2013. – С. 459-464.

22. Шиманська В. В. Створення національної туристичної організації як механізм реалізації державно-приватного партнерства. [Текст] / В. В. Шиманська// Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі: Матер. VII Міжнар. наук.-практ. конфер. / За ред. Саух І. В. – Житомир: Вид-во ЖФ КІБІТ, 2013. – С. 26 – 28.

23. Шиманська В. В. Основні вектори розвитку туристичного комплексу України в сучасних умовах [Текст] / В. В. Шиманська // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: Матеріали VIII Міжнар.наук.-практ. конфер. / за ред. Саух І. В. – Житомир: Вид-во ЖФ КІБІТ, 2014 – С. 137 – 139.

АНОТАЦІЯ

Шиманська В. В. Організаційно-економічний механізм розвитку туристичного комплексу України в контексті євроінтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Чернігівський національний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, м. Чернігів, 2014.

Сформульовано та обґрунтовано вихідні положення теорії формування організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України. Побудовано концептуально-аналітичну модель реалізації дії ОЕМ_{РТКУ}, формалізація якого здійснена при інкорпорації до системно - й структуроутворюючого регулятора управлінського інструментарію процесного типу. Удосконалено: структурно-логічну схему формування оптимальної для України Стратегії управління розвитком ТКУ; структуру, сутність та зміст ОЕМ_{РТКУ}; алгоритм формування ОЕМ_{РТКУ} за сімома етапами розв'язання науково-прикладного завдання; архітектуру системи управління розвитком ТКУ. Сформульовано: вихідні положення теорії економіки та управління НГ при уточненні дефініцій: туристичний комплекс України; ОЕМ_{РТКУ}; наукові положення процесно-замкненого розв'язання завдань щодо управління розвитком туристичного комплексу та перманентного удосконалення його ОЕМ_{РТКУ} із інкорпорацією до детермінант Стратегії соціально-економічного і сталого розвитку; методичні принципи послідовного формулювання й обґрунтування необхідних для імплементації на сучасному етапі розвитку НГ домінант Стратегії управління розвитком ТКУ.

Ключові слова: туристичний комплекс, кросінжиніринг, державно-приватне партнерство, євроінтеграція.

АННОТАЦИЯ

Шиманская В. В. Организационно-экономический механизм развития туристического комплекса Украины в контексте евроинтеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Черниговский национальный технологический университет Министерства образования и науки Украины, г. Чернигов, 2014.

Сформулированы и обоснованы: а) исходные положения теории формирования организационно-экономического механизма развития туристического комплекса Украины, которые базируются на принципах системно-комплексного и процессного подходов к управлению его функционированием в условиях реализации европейского выбора государства и ресурсных ограничений; б) концептуально-аналитическая модель реализации целевых функций организационно-экономического механизма развития туристического комплекса Украины, формализация которой осуществлена при инкорпорации к системо- и структуро-образовывающему регулятору, который разработан для специфического управленческого инструментария процессного типа, идентифицированного с помощью предложенной системы относительных показателей.

Разработаны и усовершенствованы: структурно-логическая схема формирования оптимальной для Украины Стратегии управления развитием туристического комплекса с определением её базовых доминант; структура, сущность и содержание организационно-экономического механизма развития туристического комплекса и семи его составляющих видов экономической деятельности; алгоритм формирования и реализации целевых функционалов организационно-экономического механизма развития туристического комплекса Украины, сформированных по результатам формализации семи этапов решения научно-прикладного задания; архитектура системы управления развитием туристического комплекса, формирования которого обосновано в составе из семи видов экономической деятельности и материального производства.

Сформулированы: категориальное поле теории экономики и управления национальным хозяйством за счет авторской трактовки понятий: туристический комплекс Украины; базовые принципы функционирования организационно-экономического механизма развития туристического комплекса Украины; научные положения процессно-замкнутого решения заданий относительно управления развитием туристического комплекса и перманентного усовершенствования его организационно-экономического механизма с инкорпорацией к детерминантам Стратегии социально-экономического развития региона и Стратегии устойчивого развития государства; методические принципы последовательной формулировки и обоснования, необходимых для имплементации на современном этапе развития национального хозяйства доминант Стратегии управления развитием туристического комплекса. По результатам интерпретации авторской концептуально-аналитической модели организационно-экономического механизма и проверки на адекватность (при использовании прикладных методов), построенных структурно-логических схем и измерений органичности функционирования Национальной туристической организации в современных условиях, построен прогноз основных макроэкономических показателей развития туристического комплекса Украины и национального хозяйства, в целом.

Ключевые слова: туристический комплекс, кросс-инжиниринг, государственно-частное партнерство, евроинтеграция.

ANNOTATION

Shymanska V. V. Organizational-economic mechanism of development of tourist complex of Ukraine in the context of European integration. – The Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. – Chernihiv national technological University, Ministry of education and science of Ukraine, Chernihiv, 2014.

The initial positions of the theory of forming of organizational-economic mechanism of development of tourist complex of Ukraine are set and substantiated. The conceptual analytical model of realization of organizational-economic mechanism of development of tourist complex of Ukraine is constructed, formalization of which is carried out during incorporation to the system- and structural forming regulator of the administrative tool of the process type. Improved: structural-logical scheme of formation of optimal for Ukraine the Strategy of development of tourist complex; structure, essence and content of mechanism of development of tourist complex; algorithm of forming of organizational-economic mechanism of development of tourist complex of Ukraine with seven stages of solving of scientifically-applied tasks; architecture of system control of national tourist complex. Formulated: initial points of the theory of economy and management of national economy while refining the authorial interpretation of the following concepts: tourist complex of Ukraine; organizational-economic mechanism of development of tourist complex of Ukraine; scientific regulation of activity-locked solution of tasks for managing the development of the tourist complex and permanent improvement of the organizational-economic mechanism with an incorporation to key positions of Strategy of socio-economic development of the region and the sustainable development strategy of the State; methodological principles of successive formulation and argumentation required for implementation at the present stage of development of national economy principles of management Strategy by development of tourist complex.

Keywords: tourist complex, cross engineering, public-private partnership, eurointegration.